

erdiko kaisia

Haur eta gazte literatura Bazterrekoak, kanonizatuak eta azterketa tematiko berriak

Bat baino gehiago dira azkenaldian generoa aztertzeraz hurbildu direnak, linea ofizialetik kanpoko begirada eskaini nahian, azterketa sistematikoagoa egiten edo gai zehatz batean sakontzen. Haur eta gazte literatura zeresana ematen ari da gurean.

MIEL A. ELUSTONDO

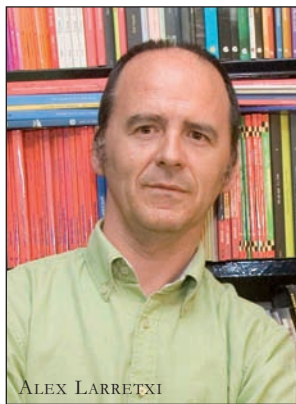

HAUR ETA GAZTE literaturari buruzko lana argitaratu du berrikitan Iñaki Zubeldia idazleak. *Haur literatura aztergai 2* titulua ageri du liburuaren azalak, eta, honenbestez, orain dela sei urte egindako azterketaren jarraipen dugu. “Ez da haur literaturari buruzko tratatu bat, ezta gai horri buruzko azterketa sakon eta orokor bat ere. Gehiago dira haur eta gazte literaturaren eremura egindako inkur-

tsioak”, egileak azaldu duenez. “Haur literatura, idazlearen ofizioa, liburutegien garrantzia, literatura bultzatzeko bide berriak... aztertzen dira eta zenbait gogoeta, elkarrizketa eta iritzi kritiko eskaintzen”. Iñaki Zubeldiak berak esan digunez, “ni ez naiz haur literaturan aditu edo jakintsu bat, saiatzeko den bat baizik eta gauzak gaizki ikusi ditudanean azaldu egin izan ditut, beti nire arrazoiak eta

BASQUERESEARCH.COM

ALEX LARRETXI

JOSU TXABARRI

DANI BLANCO

ZALDI ERO

nire ikuspegiaren zergatia garbi uzten ahaleginduz eta adibide argiak eskainiz. Linea ofizialetik kanpoko begirada bat eskaintzen diot haur literaturari eta autore konsakratuetatik kanpoko autoreak –‘beste autoreak’ deitzen diet nik–, aztertzen ditut, nolabait linea ofizialak baztertuta eta kasu batzuetan ‘ignoratuta’ dauzkan idazleak”.

Helburu horiek gogoan, hainbat gai landu ditu Zubeldiak lan honetan. Joxantonio Ormazabalen oroimenez idatzitako testuak irekiko du liburua, eta, ondoren, hamaika azterlan eta gogoeta: euskarazko haur eta gazte literaturaren bilakaera, haur literaturaren defentsa, haur liburutegien garrantzia, zenbait egileren lanaren azterketa eta haiek ingandako elkarrizketak... Gaur egungo haur eta gazte literaturari egindako begirada pertsonala da egilearena.

Azterketa sistematikoa, Etxaniz eta Lopez Gaseni

Bestelakoa da Xabier Etxaniz Erlek eta Jose Manuel Lopez Gasenik egin ohi duten azterketa. Bi lan ditugu eskueran, elkarren osagarri. *Eguno euskal haur eta gazte literaturaren historia* dugu lehena, eta *XXI. mende hasierako haur eta gazte literatura*, berriz, bigarrena. Bi lanotan ikuspegi zientifiko-akademikoa nagusituko da begirada pertsonalaren gainetik. Zubeldiak generoan barna egindako sarturtenak ditu gogoko, zertzeladak biltzea, han eta hemen ohar egitea. Etxanizek eta Lopez Gasenik sistematizazioa bidetzat hartu eta jotzen dute aurrera. Zubeldiaren kasuan bezala, Etxanizen eta Lopez Gaseniren lanak ere aurreko bat dute abiapuntu, hots, *90eko hamarkadako Haur eta Gazte Literatura*. Hala orduko lanean, nola iazkoan, euskarazko haur eta gazte literaturaren sistema bera dute aztergai bi egileok.

Bidea egina dute beren azterketan Etxanizek eta Lopez Gasenik, euskarazko haur eta gazte literaturaren hastapenetatik gaur egungora bitartekoa landu baitute. 1990era arteko lehenengo, 90eko hamarkadako ondoren,

Ezkerretik eskuinera Garbiñe Salaberria, Xabier Etxaniz Erle, Txabi Arnal Gil, Iñaki Zubeldia eta Manu Lopez Gaseni. Ikuspuntu ugaritak azkenaldian haur eta gazte literatura aztertu dute egileok.

mende berriko lehenengo hamarkadako hurren. Eskuartean dugun azken lanean, *XXI. mende hasierako haur eta gazte literatura* izeneko honetan, alegia, “sarrera historiko baten ondoren generoka azken hamarkadan izaniko garapena eskaintzen da, kanonari buruzko azterketa bat eta egungo sistemaren egoera eta erronkekin amaitzeko”. Horretan, irakurleak, idazleak, instituzioa, bitartekariak, merkatua eta erreperitorioa dira sistemaren osagaiak.

Lanaren helburuei dagokienez, honela diote Etxanizek eta Lopez Gasenik: “Alde batetik, egungo egoeraren berri eman –zer argitaratzen den, nork, gaiak, generoen egoera...–, eta egoera horretatik abiatuta zeintzuk diren gure literaturaren erronkak aurrera egiteko, gero eta literatura osatuagoa eta erakargarriagoa eskaini ahal izateko; eta bestetik, ikerketa honek bide eman nahi die beste batzuei, hemendik abiatuta beste lan batzuk sortuko direlakoan”. Horietan da Iñaki Zubeldiarena, horietan beste azterlan bi, guztiz bestelakoak izanagatik ere: Garbiñe Salaberriaren eta Txabi Arnal Gilen azterketa tematikoak. Batak, balio etiko eta moralek haur literaturan duten presentzia aztertu du. Bestea, heriotzak haurrentzako albumetan duen trataerari begira jarri da.

Kanona, garai jakin bateko joera

Eman dezagun Iñaki Zubeldiaren esana, “linea ofizialetik kanpo” dauden autore eta obrak aztertzerako jo ohi duela, “ignoratuta” geratu diren horiek. Eman dezagun, aldiz, kanonari begira ari direla Etxaniz eta Lopez Gaseni, mende hasierako literatura aztertu dutenean. Eta zer dute kanona? “Garai jakin batean sistemaren erdigunean dauden obrei eta obra horien ezaugarriari buruz ari gara. Ez gara berariazko balioa luketen lanez ari, baizik eta garai jakin horretako instituzioak –akademiak, kultura erakundeek, unibertsitateek, argitaletxeek, eta abar–, hobetsi eta, horrenbestez, erdiguneko posizioa hartu duten lan eta egileez”.

Kanonak ez du, berez, literatura ona eta txarra esan nahi. Horretan, bi egileek bere

egin dituzte Even Zohar-en hitzak: “Zenbait garaitan, zenbait ezaugarri estatus jakin baten inguruan biltzeko joerak ez du esan nahi ezaugarri horiek ‘ezinbestean’ dagozkionik estatus jakin bati”. Garaian garaiko joera halako bat nagusi dela besterik.

Kanona gorabehera, idazle guztiek dute sarrera mende hasiera honetako haur eta gazte literaturaren baratza deituan.

Etika, heriotza literaturan

Haur eta gazte literaturari buruzko azterketa horiek ez ezik, badira literaturaren alderdi espezifikoki bati begira egindako ikerketa lanak, eta doktore tesiak. Horiatarik ditugu Txabi Arnal Gilek, batetik, eta Garbiñe Salaberriak, bestetik, egindako lanak. Salaberriak etika izan du abiapuntu, eta balio etiko eta moralak hartuko ditu aztergai. Horretarako, Lehen eta Bigarren Hezkuntzan ari diren ikasleek irakurri ohi dituzten literatura liburuetara jo, 80ko lagina baliatu eta egin zuen tesia, *Contextos sociales y valores en la literatura infantil y juvenil* izenburupean. Soziologiatik jo zuen azterketan, 564 liburu kontuan hartu eta haietarik 80 aukeraturik, ikasleen artean harrera handienekoak; Harry Potter bildumakoak, kasu. Jakina da guztiz bestelakoak direla Lehen Hezkuntzako ikasleek, alde batetik, eta Bigarrenekoek, bestetik, irakurtzen dituztenak. Gai konkrituagoak –baina ez eskusiboki konkrituak–, ageri dira lehenek irakurtzen dituzten liburuetan, eta abstraktuagoak bigarrenetan. Salaberriak inoiz esan izan duenez, ordea, batzuetan eta besteetan irudimen narratiboa agerikoa bada ere, irudimen etikoa ez da maila berean garatu, mundu honetako hainbat gai, bizipen eta esperientzia nekez baitira irakurtzen ahal ikasleen irakurgaietan.

Gisa berean, gai berezi bat lantzerako jo zuen Arnal Gilek doktore tesian, eta haur eta gazte literaturako albumetan heriotzaren agerpena

Kanonak ez du, berez, literatura ona eta txarra esan nahi, garai jakin batean ezaugarri batzuek ematen duten estatusa baizik

aztertu, gaztelaniazko 57 albumeko lagina aztergai.

Honela idatzia du Arnal Gilek tesiaren atarikoan:

“Ondo gogoan dut aitona Emilio hil zen eguna. Hamar urte nituen. Aitona gazterik alargundua zen. Gure ama haurra zelarik hil zen amona. Zahartzean, herria utzi zuen aitona. Gurekin bizitzera etorri zen. Sasoi batean, gela ere banatu genuen. Langileen etxeak behin ere ez dira oso handi izan.

Aitona etxean hil zen. Bat-batean izan zen, aurrez abisatu gabe. Bazkalondoko kuluxka egiteko sartu zen ohera, eta ez zen esnatu. Eskolatik itzuli nintzenez, ustegabekoa jaso nuen. Etxea jendez betea, eta ama eta izebak negarrez etengabe, negar marmarrear, baina negarrez. Zer zen galdetu nuen, zergatik hainbeste jende, eta denak betilun. Amak kontatu zidan. Negarrari eman nion. Ez nuen bestelako azalpenik behar izan. Ondo baino hobeto nekien zer gertatua zitzaien aitonari, betiko gertatu ere.

‘Ikusi nahi duzu’, amaren galdera niri. ‘Ohean datza’. Baietz esan nion, ikusi nahi nuela. Izeba haietako batek ezetz esan zion amari, logelara sartzen ez uzteko. Amak ez zion kasurik egin. Aitona nuela erantzun zion, eta nik, nahiz eta haurra izan, aitona agurtzeko eskubidea nuela.

Gaur egun oraindik, eskerrak ematen dizkiot amari, aitona ikusteko eta agurtzeko aukera eman zidalako. Haren hilozak ez ninduen larritu. Aitona nuen eta, hilik ala bizirik, maite nuen. Hura izan zen nire ‘lehen hildakoa’, heriotzarekin izan nuen lehenengo esperientzia, eta, dudarik gabe, gisako esperientziak gertatu zaizkidanean ikaragarri lagundu nau”.

Lagundu, heriotzak literaturan ageri dituen hamaika aurpegiak sakon aztertu eta tesia egiteraino: *El tratamiento de la muerte en el álbum ilustrado infantil*. ■

Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara Zerbitzuak 2003an abiarazitako ekimena da ZIO (Zientzia Irakurle Orentzat). Bizkaiko Foru Aldundiaren laguntzari esker urterik urte osatuz doa ZIO bilduma.

Zientziara hurbiltzeko liburu erakargarri eta erabilgarriak eskainiz, euskara eta jakintza uztarturik jartzen dira edonoren esku.

